

"בארה של מרים" – במשמעות נוספת

בתורה מסופר שבמהלך נדודי בני ישראל במדבר, נתגלה מחסור במי-שתייה בארבעה מקומות, ובהם אף התחוללו נסים ונמצאו מים. שני המקומות הראשונים מוזכרים בספר שמות: מרה (טי"ו, כג-כה) ורפידים (י"ז, א-ז) והנסים אירעו בהם עד כחודש וחצי לצאת בני ישראל ממצרים, ושניים מוזכרים בספר במדבר: קדש (כ"א, א-ג) ובארה (כ"א, טז-יח) והנסים התרחשו בהם בשנה ה-40 לצאתם ממצרים, לאחר פטירתה של מרים הנביאה. במדבר כ"א מסופר כי מרים נפטרה בחודש הראשון של השנה ה-40 לצאתם ממצרים, ובפסוק שלאחריו כתוב: "ולא היה מים לעדה ויקהל על משה ועל אהרן". התנאים למדו מסמיכות זו: "כל זמן שהייתה מרים קיימת הייתה הבאר מספקת את ישראל, משמתה מרים... ולא היה מים לעדה - שנסתלקה הבאר" (תוספתא סוטה יא, א). לאור מדרש זה, ניתן להבין את העובדה שבני ישראל נדדו במדבר הגדול והנורא כשלושים ותשע שנים מבלי שנתקלו במחסור במים. בכל אותן שנים קיבלו מים בזכותה של מרים הנביאה "על שאמרה שירה על המים¹ וקיבלה שכרה במים" (במד"ר א, ב ד"ה וידבר).

על שהתרחש לאחר פטירת מרים ניתן ללמוד מהמובא בתוספתא סוטה יא, ח: "ירי יוסה ברי יהודה אומר: כיוון שיצאו ממצרים נתמנו להן שלושה פרנסין טובין, אלו הן: משה, אהרן ומרים. בזכותן נתנו להן (לישראל) שלוש מתנות: עמוד הענן ומן ובאר. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים - בטלה הבאר וחזרה בזכות משה ואהרן. מת אהרן - בטל עמוד הענן וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה - בטלו שלושתיך ולא חזרו, שנאמר: 'ואכחיד את שלושת הרועים בירח אחד'² (זכריה י"א, ח). לאחר פטירת מרים בהגיעם לקדש, משה רבנו נדרש לעשות מעשה כדי להוציא מים, ובהגיעם לבארה נדרשה פעולה סמלית של ראשי העם - "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם". על פי משנה זו גם שני מקומות אלו הם בארה של מרים³.

- במדרשי חז"ל שונים אנו מוצאים תיאורים רבים של בארה של מרים
1. מובא גם במכילתא דרשב"י ט"ז, לה ד"ה: ובני, וגם בסימן ש"ה ד"ה: בשנה אחת, וכן במס' תענית ט, ע"א.
  2. פירוש "מנחת ביכורים" לתוספתא שם: "וכיוון שמפורש שלא מתו בקר אחד, מפרש שעם מותו של משה בטלו שלושת המתנות והיה כאילו מתו כולם כאחד".
  3. רש"י ורמב"ן מסבירים בפירושיהם לבמד" כ"א, יז-יח שבארה של מרים התחילה ברפידים ונמשכה עד בארה. גם רבי יונתן בן-עוזיאל מוסיף בתרגומו שם "בזכותא דמרים". ואילו עפ"י ראב"ע וספורנו, תבאר שבבארה אינה בארה של מרים.

במדרשי חז"ל שונים אנו מוצאים תיאורים רבים של בארה של מרים ופעולותיה שקשה להבינם כפשוטם. מטרתנו בדברים הבאים היא לתת "משמעות נוספת" לתיאורים אלו ולהציע דרך להגיע אל פשרם, וכך יתבארו לנו יותר דבריהם של חז"ל.

מדרשי חז"ל על "בארה של מרים"

נפתח את דיוננו בציטוט קטעים מדברי חז"ל בעניין בארה של מרים, שאינם כל כך מובנים כפשוטם.

מדרשי תנאים

1. משנה אבות ה, ה: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן, פי הארץ ופי הבאר, ופי האתון...".
2. תוספתא סוטה ד, ב: "...ונתן לבניו באר במדבר שהייתה שופעת בכל מחנה ישראל... מלמד שהייתה הולכת כל פני כל הדרום ומשקה את כל פני הישימון".
3. תוספתא סוכה י"ג, משנה יא: "עולה עמהן להרים ויורדת עימהן לגיאיות... היא שורה כנגדן כנגד פתחו של אוהל מועד. נשיאי ישראל סובבין אותה במקלותיהם ואומרים עליה שירה... המים מבעבעין ועולין כעמוד למעלה, וכל אחד ואחד מושך במקלו איש לטבטו ואיש למשפחתו".
- משנה יב: "היא סובבת בכל מחנה ישראל... והיא נעשית נחלים גדולים... והן (ישראל) יושבין באיספקאות (=סירות) ובאין זה אצל זה".
- משנה יג: "העולה דרך ימין - (המים) יורד דרך ימין, והעולה דרך שמאל - יורד דרך שמאל".
4. ברייתא במסכת שבת לה, ע"א: "אמר רבי חייא: הרועה לדאות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויעפה ויראה כמין כברה בים".

מדרש רבה

5. ברי"ר (וילנא) ס"ו, ג ד"ה ויתן לך: "ומשמני הארץ - זה הבאר שהייתה מעלה להם מיני דגים שמנים".
6. ויק"ר (וילנא) כ"ב, ד ד"ה ויתרון: "מעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בים בטבריא וארעה שעתא וטפת לבידא דמרים ואיתסי (תרגום): וארעה השעה וצפה הבאר של מרים ונתרפא). והיכן היא בארה של מרים? א"ר חייא בר אבא... שכל מי שעולה על ראש הישימון ורואה כמין כברה קטנה בים של טבריא... [א"ר יוחנן בן נורי: שערוזתא רבנן והוא וכוונא כל קביל תרעי מיציעא דכנישתא עתיקא דטבריא". (תרגום): שיערו חכמים שהיא מכוונת כנגד השער האמצעי של ביהכ"נ העתיק של טבריא)].

הייתה, ומתגלגלת ובאת עימהם במסעות וכיוון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד, היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אוהל מועד והנשיאים באים ועומדים על גביו...".

סימן כו: "...וריווח שבין הדגלים מלא מים... אישה שהייתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל הייתה מהלכת בספינתה...".

8. שהשייר (וילנא) ד', ג ד"ה שלחן: "איך יוחנן הבאר הייתה מעלה להם מיני דשאים, מיני זירעונים, מיני אילנות...".

ישנם מדרשים נוספים, ברם, לא נזכרים כדי שלא להלאות את הקורא.

נסיים חלק זה בהיבט ההלכתי שבו. רבי יוסף קארו בפירושו "בית-יוסף" לטור או"ח רצט, י מביא בהרחבה את הסיפור על מוכה-השחין⁴ ובהקשר לכך הרמ"א פוסק הלכה בשו"ע שם. נביא את הסיפור השלם בגלל הפרטים שנוספו בו: "ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי-שבת לשאוב מים ונתעכבה יותר מדי ונודמנה לה בארה של מרים ומילאה כדה מאותן המים. כיוון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ונשבר הכד ונפלו מטיפי (= מטיפות) המים על בשרו ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין. ועל זה אמרו חכמים (קידושין מא, ע"א) - רגון לא עלתה לו אלא רגונותו - ולכן נהגו לשאוב מים בכל מוצאי-שבת עכ"ל".

ההלכה: "הגה... ויש אומרים לדלות מים בכל מוצאי שבת, כי בארה של מרים טובב כל מוצאי שבת כל הבארות ומי שפוגע בו וישתה ממנו יתרפא מכל תחלואיו ולא ראיתי למנהג זה".

שאלות לדיון

מעבר לכך שהודות למרים הנביאה היו מים לבני ישראל הרי שעיון במדרשי חז"ל שלעיל מעורר שאלות רבות, כגון:

1. מדוע הבאר נבראה בבריאה מיוחדת ובזמן מיוחד?
2. הבאר עולה, יורדת ומתגלגלת - כיצד?

4. מקור הסיפור הוא בויק"ר כ"ב, ד ד"ה ויתרון (מקור 6 לעיל). הסיפור מובא בהרחבה ב"כלבו" סימן מ"א, סוף עמוד ב (סוף המאה ה-13 לסה"נ, לא ידוע שם המחבר ומשערים שהספר הוא קיצור "אורחות חיים" מאת רבי אהרן בן יעקב הכהן). רבי יוסף קארו והרמ"א מסתמכים על ה"כלבו".

פילון האלכסנדרוני (פילוסוף יהודי באלכסנדריה, 20 לפנה"ס לערך - 50 לסה"נ), בחיבורו "על החלומות" ב', 271 ו-"על השכרות", 113 פירש את הבאר שבשירה זו כחוכמה הנסתרת שבתורה ואת השרים כמנהיגים המסוגלים להוציא מן ה"באר" את הדעת העמוקה שבה.

2. הבאר עולה, יורדת ומתגלגלת - כיצד?
  3. הבאר מעלה מיני דגים ומיני צמחים - מה המשמעות שיש לכך?
  4. מה פשר הסיפור על מוכה השחין ומדוע דווקא במוצאי-שבת?
  5. מדוע תחנתה האחרונה של הבאר היא בכנרת מול טבריה?
- בטרם נענה על שאלות אלו ואחרות נקדים ונביא מהשקפת הרמב"ם בעניין הנסים.

חוקי הבריאה במשנת הרמב"ם

באיגרת תחיית-המתים פרק ו' הרמב"ם הצהיר במפורש על מגמתו הכללית לצמצם ככל שניתן את היקפם של האירועים העל-טבעיים: "והוא, ששאיפתנו ושאיפת כל אנשי החכמה מיחידי הסגולה - הפך שאיפת ההמון. כי המוני בעלי התורות יותר חביב עליהם וערב לסכלותם לעשות את התורה והשכל (=ההיגיון) שני קצוות הסותרים זה את זה, ומבארים כל דבר נגד המושכל וטוענים בו שהוא נס, ומתרחקים מכך שיהא דבר על דרך הטבע... ואנחנו שואפים לאחד בין התורה והמושכל, ונתאר כל הדברים כפי סדר טבעי אפשרי בכל אלה, זולתי מה שנאמר בו בפירוש שהוא נס ואין שום אפשרות לתת לו ביאור כלל, רק אז נאלץ לומר שהוא נס".

כדי לאחד בין התורה לבין המושכל, הרמב"ם פרש את הצעתו ב"הקדמה לפרק חלק" בעניין הכת השלישית: "הם (חז"ל), עליהם השלום, אינם מדברים קתולים ונתאמת להם (לחכמים): שדבריהם (של חז"ל) יש לו נגלה ונסתר, וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים (= הבלתי מציאותיים) - דיברו בהם בדרך חידה ומשל, כי הוא זה דרך החכמים הגדולים". לדעת הרמב"ם, יש פעמים שדברי חז"ל הם כתפוחי-זהב במשכיות-כסף (בפתיחה למו"נ), ומשימתנו היא לחזור דרך משכיות-הכסף ולהגיע אל תפוחי הזהב שהם העיקר. מכאן, שעלינו להשתדל לרדת לסוף דעתם של חז"ל בתיאוריהם את בארה של מרים ולנסות להבין מה חז"ל רצו ללמדנו באמצעות תיאורים אלו, וזאת נשתדל לעשות בהמשך.

הבאר כמשל

נלך בעקבות פרשני התורה המסבירים את שירת הבאר (במדבר כ', יז- כ) באופן אלגורי. הבאר היא באר התורה שממנה היהודי שואב תורה כאדם השואב מים, והמים הם דברי התורה המרוויים את צימאוננו הרוחני של האדם,

כמאמר חז"ל במס' ב"ק פב, ע"א: "אין מים אלא תורה שנאמר: הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נ"ה, א). רבים הם מדרשי חז"ל הממשילים את התורה לבאר או למים. הפירוש של שירת-הבאר הובן ע"י פרשנים אלו באופן דומה זה לזה אם כי הם יצרו דגשים שונים⁵.

מבין פרשני התורה הקלאסיים נציין את אור-החיים הקדוש, החת"ם-סופר והעמק-דבר⁶ אשר הסבירו כך את הבאר בפירושיהם לפרשת חוקת. דא עקא, כל הפירושים שהוזכרו מתמקדים בבאר שבבארה בלבד, ולכן בדיוננו נעסוק בתיאורי הבאר מראשית, כפי שמובאים בספרות-חז"ל וכן גם בהצעות לפשרם. המשמעות הנוספת המוצעת כאן פותחת בתרומתה הייחודית והרוחנית של מרים הנביאה.

א. על מרים

המפגש הראשון עם מרים הוא בהולדת משה. על הכתוב בשמות ב', כב: "ויעש להם בתים" מובא במדרש תנחומא ויקהל, ה: "יוכבד נטלה כהונה ומלכות שכרה - משה ואהרן. ומה נטלה מרים שכרה? חכמה, שנאמר הן יראת-ה' היא חכמה (איוב כ"ח, כח), העמיד ממנה בעלאל⁷ שהיה חכם ואמלא אותו רוח אלוהים". מרים הייתה גם מלמדת נשים. את הפסוק "ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים" (מיכה ו', ד) מתרגם ר' יונתן בן עוזיאל "ומרים לאורָאָה לְנִשְׁאָא", כלומר מלמדת את הנשים. ייתכן בלימוד ממש או שהשפיעה עליהן בעצם אישיותה כמובא בשמות ט"ו, כ "ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות". זכותה של מרים הייתה לא רק במים אלא גם בחכמה שהעניקה לעם ישראל. בשני הצדדים של החיות - הגשמית והרוחנית.

5. נזכיר את מגילת ברית-דמשק של כת מדבר יהודה (מאמצע המאה ה-2 לפנה"ס - 68 לסה"נ). בפרק ו' שורות 10-2 מסופר על שירת הבאר, כגון: "באר חפרוה שרים" - הבאר היא התורה והשרים הם חלק מחברי הכת אשר יצאו לדמשק, כנראה ללמוד תורה. "במחוקק במשענותם" - המחוקק הוא "דורש התורה", במשמעות של המשיח-הכהן אשר יופיע באחרית הימים.

6. אור החיים הקדוש - רבי חיים בן עטר 1743-1696. חת"ם סופר - הרב משה סופר 1893-1762. העמק דבר - הנצי"ב מוולוז'ין, נפטר ב-1821. פירוש אלגורי מפורט מצוי ב"ספר הפרשיות", אליהו כ"טוב, בית הוצאת ספרים, ירושלים, בפירושו לפרי חקת. בעמ' קס מצוין שלדעת האר"י ז"ל הבאר שבבארה רומזת לתורה שבע"פ.

7. בצלאל בן אורי בן חור. חור בנה של מרים (רשיי שמות כ"ד, יא). (בנוסף לכך שהמלידת נקראת חכמה עפ"י הכתוב: איזהו חכם הרואה את הנולד...).

ב. עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות

שלושת הדברים הראשונים שבמשנה אבות ה', ו - פי הארץ, פי הבאר ופי האתון נמצאים בשלוש פרשות עוקבות בספר במדבר⁸, ולשלושתם יש פה כלומר דיבור, ולכן היו צריכים בריאה מיוחדת ובסמוך לזמן יצירת האדם שהוא נקרא "מדבר".

פי הארץ - בפירוש תוספות-יו"ט⁹ למשנה זו מסביר את הכתוב "וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם" (במדבר ט"ז, לד), שהאדמה השמיעה קול דברים להודיע שהבלועים ירדו שאולה.

פי האתון - שניתן לה כושר דיבור.

פי הבאר - בעל תוספות-יו"ט ממשיך בפירושו שלבאר ניתן כושר דיבור לומר שירה, ומשמעות הכתוב "עלי באר ענו לה" (במדבר כ"א, יז) - שישראל היו עונים כנגד הדיבור שלה.

במשמעות אלגורית, יצירת הבאר ביום יצירת האדם עשויה ללמד שמרגע יצירתו של האדם הוא נתחייב בלימוד תורה. אולם מזמן מתן-תורה, בזכות החכמה שמרים העניקה לדור המדבר הבינו בקלות את התורה ואת המצוות הרבות שניתוספו, שהרי משה רבנו לבדו לימד את ראשי העם¹⁰. ואילו מאז פטירת שלושת הפרנסיין הבאר פסקה והמשמעות היא שמאותו הזמן ואילך יש צורך במאמץ גדול יותר כדי להבין את התורה.

ג. על הבאר

ראשיתה ברפידים סמוך למקום ולזמן מתן תורה, וזה מרמז על מהותה שהיא כמשל לתורה.

הבאר עולה ויורדת עמהן, מתגלגלת עמהם במסעות, לאחר מכן שורה כנגד אוהל מועד, והנשיאים סובבים סביבה וכל אחד מושך ממנה במקלו לשבטו ולמשפחתו (מקורות 7, 3), הווי אומר, המרכז הרוחני של העם הוא אוהל-מועד שבו לוחות-הברית ומלווה את העם בכל מסעותיו. בו הנשיאים לומדים תורה ממשה ולאחר מכן מלמדים את שבטים.

תיאורי המים שבין השבטים והתנועה על המים (מקורות 7, 3) יכולים

8. פרשות קורת, חוקת ובלק.

9. ר' יום טוב ליפמן הלר, 1579-1654.

10. במסי עירובין נד, ע"ב מובא סדר הלימוד שנעשה ע"י משה רבנו. תחילה לימד את אהרן, אח"כ את בני אהרן ואח"כ את הזקנים ולבסוף את כל העם. הזקנים הם הנשיאים וראשי העם שגם הם לימדו תורה.

להתפרש כמשל לדרך שבה דברי התורה יוצאים מאוהל מועד ומגיעים לכל אחד. הבאר מעלה מיני דגים שמנים, מיני דשאים... (מקורות 8, 5) - אפשר לראות במאכלים אלו דימויים למטעמיה של התורה. כשם שהמזון מזין את הגוף, כך התורה מזינה את הנפש.

"שהייתה שופעת בכל מחנה ישראל" (מקור 2), "המים מבעבעין ועולין כעמוד למעלה" (מקור 3) - מי-הבאר המגיעים כה קרוב לכל אחד יכולים לרמוז על כך שהתורה "לא בשמים היא... ולא מעבר לים היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יב-יד). כתר-תורה אינו ככתר כהונה או ככתר מלכות התלויים ביחוס אלא התורה נמצאת לפני כל אחד וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול¹¹.

העולה דרך ימין - המים יורדים דרך ימין וכו' (מקור 3) - בתיאור זה המים זורמים בהתאם לתנועת האדם ומגיעים לכל מקום שהאדם הולך בו. באופן מטפורי, ידיעת התורה היא בהתאם להשקעה בה, כמובא במס' מגילה ו, ע"ב: "יגעתי ומצאתי תאמין".

"שהייתה הולכת על כל פני הדרום" (מקור 2) - רמז לכך במס' ב"ב כה, ע"א: "אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין. וסימנך: שולחן בצפון ומנורה בדרום" (בביהמ"ק).

"ומשקה את כל פני הישימון" (מקור 2) - הישימון נזכר בדברי בלעם (במדבר כ"ג, כח) והוא הר בגבול מואב. רש"י וראב"ע מפרשים בבמד' כ"א, כ שישימון הוא לשון מדבר ושממה. ונוסיף על פי הסברנו, שכשם שבאר מים משקה ומפריחה את השממה כך באר-התורה מסוגלת לסלק את השימון הרוחני שהאדם עלול להיתפס בו.

ד. מוכה השחין

השחין הוא כינוי כללי לנגעי-עור¹², כגון נגע הצרעת שעליה נאמר: "השמר בנגע הצרעת לשמור מאוד ולעשות, ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר ציוותם תשמרו לעשות" (דברים כ"ד, ה). נגעי השחין אינם רק פיזיים וחיצוניים אלא גם מהווים ביטוי לתופעות פנימיות שליליות ועל ידי תיקון הפגמים הנגע סר.

מרים חטאה בלשון-הרע, אבל "על ידי שסרה מן הרע ומן החטא העמיד ממנה הקב"ה בעלאל וזכה לחכמה ולבינה" (שמו"ר מ', א, ד"ה וידבר).

11. אבות ד', יג ו - אדי"נ א, מא ד"ה רבי שמעון.

12. עיין במשנה נגעים ט', א-ב. רמב"ם הלכות טומאת צרעת ט"ז, י וכן במאמרו של ד"ר זהר עמר: מהו השחין בלשון חז"ל, אסיא, י"ט, ג-ד, ינואר 2005.

מוכה-השחין מסמל את בעל המידה הרעה, אולי מידת הכעס. טבילתו במי בארה של מרים או הטיפות שהובאו ממנה ושניתזו עליו יכולות להיות משל לכך שלמד תורה (הרבה או מעט) והדבר כבר נתן את אותותיו והוא התחיל להתרפא ממידתו זו. כמאמר הגמרא בעירובין נד, ע"ב: "א"ר יהושע בן לוי: ...חש בראשו - יעסוק בתורה... חש בגרונו - יעסוק בתורה... חש במעיו - יעסוק בתורה... חש בעצמותיו - יעסוק בתורה... חש בכל גופו - יעסוק בתורה, שנאמר: ולכל בשרו מרפא" (משלי ד', כב).

ה. מוצאי-שבת

במסי' פסחים נד, ע"א כתוב: "רבי יוסי אומר: שני דברים עלו במחשבה ליבראות (=להבראות) בערב שבת ולא נבראו אלא עד מוצאי שבת. במוצאי שבת נתן הקב"ה דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן האור". במוצ"ש האדם הראשון קיבל את הדעת ובו בזמן יצר את האש, ולכן מבדילים בורא מאורי האש. מכאן ניתן להסביר ששאיבת מים מבארה של מרים ושימוש בהם דווקא במוצ"ש, שהוא הזמן שבו האדם הראשון קיבל את הדעת, באה ללמד על סגולתו של זמן זה ללימוד ולחידוש בתורה*. למוצ"ש יש מעלה נוספת ובה נפתח את הרעיון שמובא בהמשך. אליהו הנביא הוא המבשר את ביאת המשיח ככתוב במלאכי ג', כג: "הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא". ומובא במסי' ערובין מג, ע"ב¹³: "כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח". רש"י: "שמניחין לרכי שבת וכולכין להקביל פניו". מכאן נלמדה הלכה בשו"ע סימן רצ"ה: "הגה ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא במוצאי שבת להתפלל שיבוא ויבשרנו הגאולה". כשמגיע מוצ"ש מתחדש זמן בואו של מבשר הגאולה, הציפייה אליו גוברת והיא מתבטאת באמירת פסוקים ושירי גאולה שבהם מוזכר אליהו הנביא.

ו. בים של טבריה

מקומה האחרון של הבאר הוא בים, וכשם שהמים שבים מגיעים למרחקים ואף חוזרים אל היבשה, כך דברי תורה הנלמדים באוהל מועד ובכל מקום מגיעים למחוזות רחוקים. מה המשמעות של הימצאות הבאר בכנרת? ייתכן שבתיאור המדרש שהבאר

* הערת המערכת: סימוכין לדברים אלה ראה בזהר פי' שלח דף קעג, ע"א. 13. גם בפסחים יג, ע"א.

נמצאת בכנרת ומכוונת כנגד ביהכ"נ העתיק שבטבריה, מבקשים חז"ל לציין את מרכזיותה של טבריה כמקום ללימוד תורה. שכן, רבי יהודה הנשיא העביר אליה את הסנהדרין וחיבר בה את המשנה. בטבריה שכנה ישיבה מפורסמת שבה למדו ולימדו חכמי ישראל רבים בתקופת המשנה והתלמוד ובראשה עמד רבי יוחנן, גדול אמוראי אי"י בדור השני. כמו כן, בטבריה סודר ונערך התלמוד הירושלמי. יתכן שאפשר לראות בכך גם רמז לאופן ראשיתה של הגאולה העתידה, וללימוד התורה בעתיד. במסכת ראש השנה לא, ע"א מובא מסלול עשר הגלויות של הסנהדרין: "מלשכת הגזית לחנות (שבהר הבית), ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, ומיבנה לאושה, ומאושה ליבנה, ומיבנה לאושה, ומאושה לשפרעם, ומשפרעם לבית-שערים, ומבית-שערים לצפורי, ומצפורי לטבריה, וטבריה עמוקה מכולן"¹⁴, שנאמר: ושפלת מארץ תדברי (ישעיה כ"ט, ד)... אמר רבי יוחנן: ומשם עתידין להיגאל. שנאמר: התנערי מעפר קומי שבי ירושלים" (שם נ"ב, ב). טבריה הייתה מקומה האחרון של הסנהדרין ולכן ממנה תתחדש הגאולה. בב"ר צ"ז, יג מובא מדרש דומה לזה, אך עם סיומת שונה: "אמר רבי יוחנן: טבריה משלמת למשיח, שנאמר: תרמסנה רגל רגלי עני (ישעיה כ"ו, ו). מה כתיב אחריו? והוכן בחסד כסא (שם, ט"ו, ה). באותה שעה יפרע הקב"ה מאומות העולם פורענות גדולה... וכל כך למה? שנתן הקב"ה קץ לאיסוריהן (=לייסוריהן) של צדיקים... שנאמר: קץ שם לחושך (איוב כ"ח, ג). ממדרשים אלו ואחרים¹⁵ ניתן ללמוד כי לעתיד לבוא, טבריה תהיה המקום הראשון שבו הגלות תגיע לשלמותה ולסיומה ובכך יתאפשר בואו של המשיח. ובזמן הגאולה לימוד התורה יהיה עיקר חיי האדם כדברי הרמב"ם בסוף הלכות מלכים: "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח... אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כפי כוח האדם, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה י"א, ט).

מכאן שבארה של מרים מהווה סמל לחכמת התורה לכל הדורות.

14. עמוקה מכל המקומות שהסנהדרין הייתה בהם.

15. כגון: באוצר המדרשים, אייזנשטיין, עמ' 160, ד"ה: זרובבל, מובא שמיטה אהרן, משה ודוד המלך נגנו בטבריה עבור המשיח. ובמדרש זוטא שה"ש (בובר) א', ד מסופר ששמחת ראשית הגאולה תהיה מהר הזיתים ועד לטבריה.